

Рецензія
доктора економічних наук, професора
Семененко Інни Максимівни
на дисертацію Ніжнікова Іллі Михайловича на тему
«Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого
регіонального розвитку», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі
спеціальності 051 Економіка

Актуальність теми наукового дослідження. В умовах сучасних глобальних трансформацій питання пошуку ефективних моделей соціально-економічного розвитку регіонів набуває особливого значення. Зростаюча роль бізнесу у формуванні соціальної та екологічної політики суспільства зумовлює потребу у новому підході до взаємодії держави, бізнес-структур і громадськості. Соціальна відповідальність бізнесу поступово перестає бути лише інструментом іміджевого характеру та перетворюється на важливий чинник регіональної стійкості, що здатний забезпечувати баланс між економічним зростанням, соціальною справедливістю та екологічною безпекою.

Для України актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, процеси євроінтеграції та імплементація принципів сталого розвитку потребують від бізнесу переходу до нових стандартів управління, які передбачають прозорість, партнерство та соціальну орієнтацію. По-друге, регіональна політика країни сьогодні тісно пов'язана з викликами воєнного та поствоєнного відновлення територій, де особлива роль відводиться відповідальній участі бізнесу у підтримці місцевих громад, розвитку інфраструктури, збереженні довкілля та забезпеченні робочих місць. По-третє, децентралізація влади відкриває можливості для активного залучення бізнес-структур у процеси розробки та реалізації програм регіонального розвитку, що робить їх не лише об'єктом регулювання, а й повноцінним партнером держави.

Таким чином, дослідження реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку є надзвичайно своєчасним і важливим. Воно дозволяє обґрунтувати нові наукові підходи до управління соціальними інвестиціями, формує практичні рекомендації для органів державної влади та бізнесу, а також сприяє адаптації світових практик корпоративної відповідальності до українських реалій. Отримані результати мають значний потенціал для використання у сфері регіональної політики, стратегічного планування та підвищення конкурентоспроможності територій, що підсилює наукову і практичну значущість дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ). При виконанні теми Е-03-25 «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» автором розроблено критерії та фактори стійкого розвитку підприємств регіону. При виконанні теми «Відновлення національної туристичної індустрії та сфери гостинності через соціальний діалог в регіонах України» (номер державної реєстрації 0123U102229, 2023-2025 рр.) автором

досліджено соціальне інвестування як форму реалізації соціальної відповідальності бізнесу. При виконанні теми «Оцінка та розвиток економічного потенціалу Закарпатської області: проблеми, можливості та стратегічні напрями розвитку», (номер державної реєстрації 0124U003892, 2024-2025 рр.) автором визначено взаємозв'язок концепцій стійкого розвитку з проблематикою соціальної відповідальності.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Результати аналізу дисертаційної роботи дозволяють стверджувати, що дослідження визначеної дисертантом проблеми є системним, цілісним і комплексним.

Автором удосконалено систематизацію факторів стійкого регіонального розвитку на підставі визначення ролі соціальної відповідальності бізнесу в досягненні конкурентних переваг підприємств регіону у соціально-економічній сфері. Це досягнення сприятиме подоланню актуальних викликів зовнішнього та внутрішнього середовища, зменшенню потенційних ризиків та стійкому регіональному розвитку.

Також в роботі удосконалено методику розрахунку інвестицій в охорону навколишнього природного середовища, яка, на відміну від існуючих, заснована на використанні показника соціальних інвестицій, що містить витрати на інвестиції в природоохоронні заходи, витрати на інвестиції в запобігання економічним збиткам, витрати на соціальний розвиток територій присутності, додаткові інвестиції, що задає рамки прийняття бізнес-рішень та надає ряд інституційних переваг.

Безумовне наукове досягнення – це удосконалена автором модель реалізації соціальної відповідальності бізнесу в регіоні відповідно до парадигми стійкого регіонального розвитку, яка ґрунтується на програмно-цільових засадах реалізації і державно-приватному партнерстві та передбачає здійснення діяльності з нівелювання завданих підприємствами збитків території присутності.

Автором в роботі уточнено поняття «соціальна відповідальність бізнесу» з урахуванням сучасних вимог сталого соціально-економічного розвитку територій, у межах якого, на відміну від наявних підходів до визначення цієї дефініції, акцентовано увагу на досягненні цілей сталого розвитку територій присутності та розподілі тягаря фінансування соціальної політики залежно від сукупного розміру шкоди, яку завдає виробнича діяльність бізнесу.

Наукового значення набуває уточнений в роботі інструментарій масштабного поширення соціального інвестування, що розглянуто як фактор стійкого регіонального розвитку, що містить шість послідовних етапів, дотримання яких дозволить сприяти усуненню наявних диспропорцій в різних секторах економіки та підвищенню стійкого регіонального розвитку.

В дисертаційному дослідженні, І. М. Ніжнікова набуло подальшого розвитку визначення соціального інвестування як виду фінансування, що є процесом, в основі якого лежить надання фінансових ресурсів від одного суб'єкта до іншого з метою розв'язання соціальних проблем суб'єкта-одержувача та з метою одержання матеріального зиску (інколи навіть мінімального) суб'єктом-

власником, що сприятиме підвищенню активності інвесторів, активізації інноваційного потенціалу, залученню до розв'язання наявних соціальних, екологічних проблем, а також забезпеченню розвитку регіонів України.

Також в роботі розвинено алгоритм впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні шляхом уточнення етапів оцінювання соціально-економічного ефекту, підвищення адаптивності до місцевих потреб і залученням механізмів державно-приватного партнерства. Це дозволяє підвищити ефективність реалізації соціальних ініціатив, оптимізувати використання ресурсів та забезпечити стійкість фінансування соціально значущих проєктів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, опублікованих працях. Наукові положення, висновки і рекомендації, представлені у дисертаційній роботі, є обґрунтованими і доведеними. Методологічною основою роботи є сукупність способів і принципів наукового пізнання, загальних та спеціальних методів і прийомів. Теоретичною основою дослідження послуговували положення теорій менеджменту, конкурентоспроможності, економіки підприємства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі управління інноваційною діяльністю, економічного аналізу та економіко-математичного моделювання.

Результати дисертаційного дослідження оприлюднювались на науково-практичних конференціях, зокрема на: Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (м. Київ, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (м. Одеса, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти» (м. Київ, 2024 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі» (м. Київ, 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна аналітика: сучасні реалії та прогностичні можливості» (м. Київ, 2024 р.).

Значення для науки і практики отриманих результатів. Обґрунтовані у дисертаційній роботі І. М. Ніжнікова положення дозволяють розв'язувати актуальне наукове завдання розвитку теоретичних основ та розробки методичних рекомендацій щодо реалізації соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку.

Результати дисертаційної роботи використано у практичній діяльності Консорціуму «Будівельні технології»; ТОВ «Старвей Продакшн», Консорціуму «Союз Буд», а також у навчальному процесі Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Стратегічний інноваційний облік, контроль і аналіз», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Сталий розвиток».

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Зміст роботи є логічними, послідовним і завершеним, наукові положення і висновки – обґрунтованими і

достовірними. У вступі до роботи визначені мета, завдання, предмет, об'єкт, конкретизовано методологічний апарат дослідження, що узгоджені зі структурою та висновками роботи. Висновки є вмотивованими, ґрунтуються на результатах, викладених послідовно в трьох розділах дисертаційної роботи. Означене засвідчує той факт, що мета дослідження досягнута. Дисертація І. М. Ніжнікова є завершеною науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, доцільно висловити окремі зауваження і побажання:

1. У пункті науковій новизні відзначається розробка інструментарію масштабного поширення соціального інвестування, що містить шість етапів (стор. 17). Водночас у поданому формулюванні бракує обґрунтування, чому саме шість етапів, а не інша кількість, і яка методологічна логіка лежить в основі їх виділення. Крім того, не зовсім зрозуміло, чи ці етапи застосовні для різних рівнів управління (державного, регіонального, місцевого), чи вони мають універсальний характер. Без уточнення цього інструментарій виглядає радше як концептуальна схема, ніж як практичний алгоритм для управлінських рішень.

2. Наукова новизна містить положення про удосконалення алгоритму впровадження проєктів соціального інвестування на регіональному рівні, який враховує етапи оцінювання соціально-економічного ефекту (стор. 18). Разом із тим, не зовсім очевидно, яким чином здійснюється кількісна оцінка такого ефекту. У новизні не наведено посилань на конкретні показники чи методи вимірювання соціального та екологічного результату. Це створює ризик надмірної абстрактності алгоритму й ускладнює його практичне застосування органами влади чи бізнесом.

3. На стор. 151 в табл. 3.3 здійснено угруповання функцій управління соціальною відповідальністю виконавчого органу державної влади регіону, по етапам реалізації. Ця таблиця загалом відображає логічну послідовність дій, проте її зміст виглядає дещо нерівномірним. На початкових етапах спостерігається надмірна деталізація завдань, у той час як на етапі моніторингу результатів подано лише загальну формулу оцінювання без конкретних показників чи методів. Це створює враження асиметричності у розподілі управлінських функцій. Крім того, таблиця побудована у лінійній логіці, тоді як управління соціальною відповідальністю бізнесу у регіоні є циклічним процесом, що потребує повернення до попередніх етапів після оцінювання результатів. Також залишаються нечітко окресленими інституційні ролі різних суб'єктів – державних органів, бізнесу та громадськості, тоді як саме їхня взаємодія визначає ефективність програм соціальної відповідальності бізнесу.

Незважаючи на наявність дискусійних положень, вони не знижують загального позитивного враження від роботи.

Повнота викладення матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Основні результати дослідження опубліковані в 11 наукових працях, серед яких 5 статей – у наукових фахових виданнях, 5 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Аналіз наукових робіт здобувача свідчить, що представлені роботи повною мірою відображають основні положення та висновки дослідження.

Висновок про відповідність кваліфікаційної наукової праці чинним вимогам. Дисертація Ніжнікова І. М. є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке має теоретичне і практичне значення.

Результати дисертаційного дослідження засвідчили успішність вирішення поставлених завдань, основні положення дисертації мають наукову новизну і пройшли достатню апробацію. Зміст роботи повністю відповідає спеціальності 051 – Економіка. Викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Ніжнікова Іллі Михайловича на тему «Реалізація соціальної відповідальності бізнесу в контексті стійкого регіонального розвитку» відповідає вимогам пунктів пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та основними положеннями «Вимог до оформлення дисертації» (затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40), а її автор Ніжніков Ілля Михайлович заслуговує на присудження за результатами публічного захисту ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Рецензент,

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки і
підприємництва Східноукраїнського
національного університету імені
Володимира Даля
Міністерства освіти і науки України
(м. Київ)

Інна СЕМЕНЕНКО

Підпис професора кафедри
економіки і підприємництва
д.е.н., професора Семененко І. М.
ЗАСВІДЧУЮ:

Начальник відділу кадрів

Ольга КУРТОВА